P. S

Анна Гавальда (Микола Рябчук)

Я пишу й друкую оповідання протягом майже двох десятків років, сімнадцяти, якщо бути точною. Своє перше оповідання "Драні колготи" написала 1992 р. Я вже тоді мала двох дітей, і слушні та оригінальні поради з уст моєї матері не народжувати, якщо хочеш віддатися літературі, звучали як трохи абсурдистські. У 1994 р. відбувся мій прозовий дебют на сторінках часопису "Сучасність". А якщо говорити про мою літературну діяльність у цілому, то я не лише пишу своє, а й перекладаю чуже з французької мови. Платять за це мало, платня аж ніяк не відповідає докладеним зусиллям, але цим нікого не здивуєш, бо ж нарікати на низьку платню — неодмінний рефрен мало не всіх літераторів мало не в усьому світі.
Але я полюбляю роботу перекладача. Можливо, то не більше, ніж йоготерапія, — потреба всьому надати сенс, щоб виживати у світі тотального безглуздя. Якщо перекладаєш вартісний текст, це, бува, суттєво впливає на сутність власного. Зі мною таке було, мій текст БЕЗ МУЖИКА написаний під впливом романів французької письменниці Анні Ерно, що їх я переклала. Енергетика цих романів скаламутила мене, змусила відкрутити заржавілі крани у підвалі, спустити застояні води. Якби я просто прочитала її тексти в чужому перекладі, а не перекладала б їх сама, мого БЕЗ МУЖИКА не було б.
А нещодавно я поставила останню крапку в українській версії збірки новел "Я хочу, щоб на мене хтось десь чекав" Анни Гавальди, французької авторки оповідань, чиї книги очолюють найбільш рейтингові показники, перекладені вже багатьма мовами. І це не Даніела Стіл, це таки література. Не буду зіставляти масштаби популярності та якість оповідань.
Але ніхто не може завадити мені побіжно порівняти свої оповідання зі щойно перекладеними оповіданнями Анни Гавальди.
Перше оповідання збірки — молода жінка знайомиться з молодим чоловіком, у них усе йде до того, але ось він прореагував на дзвінок

мобільного телефону, і жінка враз урвала те, що розпочалося так романтично. Занадто дрібний конфлікт. Я за таке не бралася б. У другому оповіданні проблема нібито серйозніша — зрив вагітності, яка для жінки була бажаною. Також, зрештою, задрібно. Хіба що пере— повідано душевно. А ось мініатюра "Ці чоловік і жінка". Це вже справжня добра новела. Вони їдуть на вікенд до замісь— кого будинку. Він не зраджує її, бо аліменти будуть колосальними.
Він живе з нею через гроші, вона це знає. А змінити статус-кво не виходить. У мене таке було б по-українськи: двокімнатна на Борщагівці, з якої ніяк не виходить два окремих житла.
Бачити одне одного немає сил, роз’їхатися немає змоги. Тож і немилі подружні стосунки періодично трапляються — а що робити, якщо мужик весь час під боком?… Далі новелка "The Opel Touch". Теж душевно. Французька студентка хоче кохання і не хоче просто так. Надворі весна, треба жити, а жити нема з ким. Але в неї є сестра, яка її розуміє, отже, не все так хріново — в оригіналі вжито ще відвертіше слівце.
Далі? — далі йде кілька оповідань від імені чоловіків. У моїх оповіданнях також є чоловічий досвід, чи такий, який мені видається чоловічим. Колись один вдячний читач сказав мені: "Ви, Женю, так добре перевтілюєтесь у чоловіків"…
Далі ще одне оповідання від імені чоловіка, і конфлікт там таки серйозний: водій мимоволі став причиною величезної аварії на трасі з багатьма загиблими, з багатьма пораненими. Іти зізнаватися? Тоді це різко погіршить долю його родини і не покращить долі потерпілих. Тут не відомо, як бути.
Анна Гавальда описує як чужий, так і власний досвід дружини й мами. (В Інтернеті прочитала, що вона також розлучена. Як і Анні Ерно, як і я. Чоловіки не витримують жінок-письменниць як дружин — або навпаки. Але це так, у дужках.) Якщо взяти довільну вибірку з дванадцяти моїх оповідань, то самотніх жінок там буде значно більше, ніж у дванадцяти оповіданнях Анни Гавальди, де майже всі одружені.
У її дванадцяти оповіданнях — різні грошові одиниці: то франки, то євро, що дозволяє з певною точністю визначити час дії. У мене так само і радянські карбованці, і купони, і гривні… На долю України випало значно більше соціальних випробувань, ніж Франції, хто сперечається? Але

жодна людська доля не є залежною лише від майнового статусу.
Хто наполягає на беззаперечному пріоритеті соціальних передумов, нехай пише газетні матеріали, а не оповідання.
А ось маленький шедевр Анни Гавальди, оповідання "Ішли роки". Цей текст дуже різниться від моїх. Тут нема ні ефектного початку, ні ефектного закінчення, тут узагалі нічого нема, крім почуттів. Хлопець дуже кохав дівчину, яка його покинула. Він дуже тяжко пережив розрив. Та згодом зустрів милу жінку, одружився, має трьох дітей. Але весь час згадує ту, вже без болю. І от вона телефонує йому. Вона смертельно хвора. Вони бачаться в осінньому парку, мабуть, востаннє. Після нетривалої розмови вона йде й просить його не обертатися. Він і не обернеться, щоб вона не побачила його заплаканих очей. І все. В цьому простому сюжеті — весь щем французьких кінофільмів, увесь шарм усіх шербурзьких парасольок, від яких бодай раз плакав кожен.
Але навіщо я роблю цей огляд новел популярної письменниці? Аби сказати, що мої якщо не кращі, то, принаймні, не гірші, проте не мають і тисячної частки слави Анни Гавальди? Запитання "Навіщо?" в контексті творчості ніколи не має сенсу. Але можна поставити інше питання: "Чому?", і на нього я цілком можу дати відповідь. До цього тексту, який я зараз пишу, а ви читаєте, мене спонукало оповідання "Епілог", останнє з добірки Анни Гавальди.
Молода жінка, дружина й мати, яка пише короткі оповідання, вперше вирішує відіслати їх видавцеві. Чоловік іронізує з приводу літературних уподобань своєї дружини. Але ось її запрошують на паризький Лівий берег, де розташовані найвідоміші видавництва Франції. Молода жінка натхненно й нервово готується до зустрічі з видавцем. Навіть купує божевільно дорогу білизну, хоч інтимної ситуації не передбачається. Однак на зустріч зі справжнім чоловіком, яким є видавець, жінка, яка шанується, не може йти у штопаних трусиках, у старому ліфчику. Адже — це зустріч із долею, тим паче що доля, destin, у французькій мові чоловічого роду.
З’ясовується, що друкувати текстів Анни Гавальди престижне видавництво поки що не планує; її запросили, аби порадити продовжувати писати. У молодої жінки шок, у неї стрес! Їй відмовили ноги, вона не може вийти з кабінету видавця. Її виставляють до

приймальні разом із кріслом, де вона сидить до кінця робочого дня. А потім так само разом із кріслом виносять на вулицю. Майбутня зірка світової новелістики сидить посеред вулиці, дивиться на вечірніх перехожих, на перших відвідувачів ресторану. У душі знову починає щеміти, як перед народженням нового оповідання. Але вона згадує, скільки в неї вдома невипрасуваної білизни. Ноги починають знову слухатися. Вона йде додому, попередньо подарувавши свій рукопис екстравагантного вигляду дівчині, яка виявилася іноземкою, та ще й не розуміє французької. І от, перекладаючи саме це оповідання, розуміючи, що французьке дієслово, яке за правилами лексикології перекладається "від'їбися", треба по-нашому перекладати "відчепися", мені мимоволі згадалося моє, якщо можна так висловитися, входження до літератури. До української, звісно.

Тож коли в мене було написано й надруковано на ма— шинці десь із дванадцять коротких оповідань (зараз їх у моєму творчому доробку чи не сто), приятель віддав мої тексти авторитетному критикові модерного штибу Миколі Рябчуку, тодішньому завідувачеві відділу престижного часопису "Сучасність". Зараз цей чоловік дав спокій літературній критиці, перекваліфікувався на фахового націоналіста і постколоніаліста (nationalism and post-colonialism studies). А тоді Микола Рябчук у певних колах вважався літературним авторитетом № 1. До того ж вів відділ літератури престижного часопису "Сучасність", а отже, міг підкріпити свою позитивну оцінку публікацією в солідному друкованому органі. Микола Рябчук прочитав мої незграбні машинописи з одиницею "1" замість українського "і" й вигукнув слова, які й досі, буває, цитуються у вузьких колах, коли йдеться про мої творчі витоки: "То де ж той хлопчик, який написав ці оповідання?"

Якщо перекласти цю фразу з української на французьку, маючи на увазі переклад у широкому сенсі, то, з огляду на повну відсутність видавництв в Україні в середині 90-х і престиж "Сучасності", яка донедавна була часописом іноземних українців, вигук Миколи Рябчука на мою адресу означав визнання, аналогічне прийняттю рукопису до друку не менше ніж у "Gallimard".

Роль Миколи Рябчука на моїй творчій стезі не обмежувалася тим, що саме завдяки йому мій прозовий дебют відбувся не в саморобній

багатотиражці, яких у середині дев’яностих було багато, а на сторінках престижної "Сучасності". За кілька років до того, прочитавши його оповідання (а Микола Рябчук уславився ще й добіркою оригінальних оповідань), зокрема про юну поетку з провінції Галю Ганчорку, яка принесла вірші про кохання й рідну природу до місцевої газети, редактор якої провалив іспит з історії літератури, я також вигукнула: "Таких оповідань я зможу написати сто!"

Отже, й на формування мого неповторного творчого стилю вплинув Микола Рябчук, а не Анна Гавальда, якої тоді ще й на світі не було. Бо ж і в новелах Миколи Рябчука була та сама душевність дружньої розмови, яка є фішкою новелістики нині всесвітньо відомої Анни Гавальди.

Тоді, в далекому 94-му, я купила десять чи більше чисел "Сучасності" й дарувала всім, аж не лишила для себе. У мене немає того числа з моєю першою публікацією. То був період гіперінфляції, і пригадати, а тим паче оцінити суму гонорару за ту публікацію було б і важко, і не показово. Але пам’ятаю, що розраховувала на гонорар за п’ять оповідань, десь рівний ціні п’яти пляшок горілки, яку я тоді ще пила.

Отримала рівний ціні півтори.

Потім мої оповідання друкувалися й далі в українській періодиці, а згодом було й перше міжнародне визнання. В Америці вийшла антологія сучасної української літератури, яку назвали моїм оповіданням, одним із тих, що найбільше сподобалося Миколі Рябчуку з перших дванадцяти. Я можу сказати навіть більше: англійська версія мого оповідання потрапила до тої антології завдяки тому самому Миколі Рябчуку, який був одним із її упорядників. Ішли роки, зовсім як у новелі Анни Гавальди, і в моє творче життя входили і продовжують входити інші чоловіки й жінки. Але на початку був Микола Рябчук. Завдяки йому я прийшла в літературу, і мені не відмовили ноги. А я, невдячна, навіть ніколи не переймалася тим, яка на мені білизна, зустрічаючи цього чоловіка…

Присоромила мене на цей предмет Анна Гавальда, яка є не просто світовою знаменитістю, а й належить до десятка найбільш читаних авторів. Вона є однією з перших за рівнем продажу не лише у світі, але й на нашій київській Петрівці.

То в чому ж річ? Чому мої оповідання, що їх схвалив Микола Рябчук, ледь сягають сумарного накладу в кілька тисяч, а оповідання Анни Гавальди

читає весь світ, а за ним і вся Україна в наразі російських перекладах? Чи можна все списувати лише на неісторичність української нації, креольство української культури, відсутність кафедр україністики у світі, зокрема на батьківщині Анни Гавальди, тобто на все те, що, покинувши літературну критику, науково розробляє зараз Микола Рябчук у рамках націоналістичних і постколоніальних студій? Чи тут дався взнаки брак індивідуальних зусиль, конкретно моїх, коли авторці бракує запалу просувати свої тексти, все витрачається на їхнє написання? Чи таки відмовили б мені ноги, якби Микола Рябчук просто порадив мені писати далі, не вигукнув тоді сакральної фрази про хлопчика? Аби він не оцінив мене належним чином, чи назвала б я його ducon, сучий син, як Анна Гавальда назвала видавця з Лівого берега? Певне, що ні.

То, може, саме індиферентність авторки щодо долі її текстів і гальмує їхнє просування по світу?

Я не заздрю міжнародному успіхові Анни Гавальди. У всякого своя доля. Але мені приємно відзначити типологічну подібність своїх оповідань до оповідань цієї зірки. Я писала свої тому, що вони мені писалися. Не думаючи ні про успіх у світі, ні навіть про успіх в Україні. Бо найкращі короткі оповідання пишуться не заради грошей і не заради слави в усьому світі, а для того, щоб їх прочитала одна-єдина людина у світі. Не прочитає